

HELLENİSTİK ÇAĐ MİMARLIĞI I

Bu sunum vermekte olduğum Hellenistik aĐ Mimarlığı I dersinde kullanılması için eğitim amaçlı hazırlanmıŐtır. Sunumda kullanılan materyaller telif hakkına sahip olup eğitim amaçlı olarak kullanımı uluslararası kanunlara göre serbesttir. BaŐka bir amaçla kullanılması için telif hakkına sahip kiŐilerden izin alınması gerekmektedir.

- İskender'in "Hellespont'u (Çanakkale Boğazı) geçtiği 334 yılı, Hellen uygarlığı ve bütün dünya için büyük önem taşıyan yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.
- Bu dönemde Hellen uygarlığı Asya ve Afrika'ya değin yayılmıştır.
- İskender'in kültür politikası Doğu dünyasının düşüncesine saygı göstermiş ve böylece Doğu ve Batı arasında bir birleşme eğilimi yaratmıştır.
- Doğunun Hellen uygarlığı ile kaynaşmasından, dış görünümü ile Hellenli ancak özünü Doğulu olan bir dünya görüşü ortaya çıkmıştır.
- İskender'e Mısırda Tanrı Ammon'un oğlu olarak tapınılmıştır.
- İskender İran'da bir Persli gibi giyinmiş ve karşısındakilerin kendi önünde kapanıp saygısını belirtmesine izin vermiştir.

- Ege Hellenistik Dönem’de altın çağını yaşamıştır.
- Bu evrede Pergamon, Ephesos, Priene, Miletos ve Menderes Magnesiası başta olmak üzere Teos, Klaros, Smintheion gibi kentler ve kutsal alanlar ozamanki dünyanın en parlak sanat ve kültür merkezleri idi.
- Bilim alanında ise Mısır’da İskenderiye kenti önderdir.
- Hellenistik uygarlık Anadolu’da gelişip büyümüştür.

- Özellikle Roma dönemine değin toplumların ve hatta kentlerin birbirleriyle devamlı surette yapmış oldukları savaşlar yerleşimlerin kurulacağı yerlerin korunaklı alanlar olmasını zorunlu kılmıştır.
- Bu nedenle özellikle Anadolu kentlerine baktığımızda bunların genellikle yüksek ve korunaklı yerlerde kurulmuş olduğunu görürüz, bu nedenle de kent planlamacılığında optik veya topografik bir anlayış hakim olmuştur.
- Anadolu'da Hellenistik dönem daha eski devirlerin etkisi altındadır ve Hellenistik Dönem başlarında İon mimarlığı hiçbir değişiklik göstermemiştir.
- Örneğin M.Ö.330 yıllarında yapılmış olan Efes Artemis tapınağı daha önce yapılmış olan Arkaik tapınağın planı aynen uygulanmıştır.
- Yine Didim Apollon tapınağı için de aynı durum geçerlidir. (M.Ö. 540 da inşa edilmiş, 310'da yapımına yeniden başlanmış)
- Ayakta duran eski görkemli yapılar başlangıçta Hellenistik Dönem mimarisinin gelişmesine engel olmuştur.
- M.Ö.340 yıllarında yapılmış olan Priene Athena tapınağı ise yeni oluşturulmuştur ve bu sebeple belki de Hellenistik dönemin başlangıcı olarak bu yapıyı alabiliriz.

Hellenistik devirle birlikte tanrılar çoğalmaya başlamış ve buna paralel olarak da tanrılar için yapılan tapınakların sayısı artmış ancak hem yapının boyutu hem de kutsal alanın ölçüsü küçülmüştür.

Kent içerisinde yer alan tapınakların genelde sadece o kentin sakinlerine yönelik oluşuna karşın kent dışında yer alanların orada kurulması için bir sebep gerekmiş ve bu da diğer kentlerden insanların da bu alanlara gelerek ibadet yapmalarına yol açmıştır.

- Bir diğer deyişle kent içinde yer alan tapınaklar kentle birlikte planlanmışlar ve bu nedenle yapay bir olgu olmuşlardır, kent dışında yer alanların ise o alanda kurulmasını gerektiren belki bir simge belki de eski kùltler nedeniyle çok daha doğal bir yapıları bulunmaktadır.
- Roma devrinde tam olarak görùlmeye başlanan cephe mimarisinin Hellenistik dönemden itibaren yaygınlık kazanmaya başlamış olduğu görùlmektedir.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hellenistik dönemle Dor nizamında sütunlar eski basıklığından kurtulmakta ve yükseklik kazanıp incelmektedir.
- Triglyph-Metop'tan oluşan Dor frizi Architrav'dan yüksek yapılmakta ve sütun aksları arasında kalan Triglyph ve Metop sayısı artmaktadır.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Bu dönemde tapınak planları genelde peripteros ve prostylos şeklindedir.
- Hellenistik dönem mimarisinde ion düzeni daha yaygın olarak kullanılmıştır.
- Hellenistik dönemde sanat ve mimaride dinsel etki azalmıştır. Bunun sonucunda Tapınak boyutları küçülmüş ve halk yararına yapılan kamu yapılarının inşası ön plana çıkmıştır.
- Böylece Gymnasion, Tiyatro, Agora, Stoa, Bouleuterion gibi yapılar önem kazanmıştır.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Milli kahramanlıkları konu alan sahneler, heykeltraşlık eserler, Galat savaşlarını konu alan gruplar, bir savaştan elde edilen ganimetler ve tropheler ile ilgili kabarmalar şehir kapıları üzerine işlenmiştir.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Bu dönemde Opisthodomos tüm tapınaklarda görülmeye başlar. Opisthodomos içine iki in-antis sütun yerleşmiştir: örn: Priene Athena Tapınağı, Teos Dionysos Tapınağı ve Magnesia Artemis Tapınağı.
- Roma'da gelenek haline gelen podyumlu tapınak uygulaması Prostýlos tipli tapınaklarla Anadolu'da yerleşir. Platform geleneği başlar; örneğin Bergama Zeus Altarı çok basamaklı bir platform üzerine kurulmuştur.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hellenistik dönemde Pseudodipteral planın kullanımını da yaygın hale gelmiştir. Bu tarzdaki tapınaklar daha geniş ve yüksek görünümlüdür. Bu plan tipiyle para, yer ve zamandan tasarruf edilir. Bu plandaki yapılar: Magnesia Artemis Tapınağı, Teos Dionysos Tapınağı, Apollon Smintheus Tapınağı ve Messa Aphrodite Tapınağıdır.
- Pseudodipteral planda iç mekana ve detaylara özen gösterilmiştir. Derin Pteron ile sağlanan ışık-gölge oyunları sayesinde yapı daha rahat bir görünüm kazanmıştır. Üst yapı bezemeleri daha derin işlenerek görünümleri daha etkili olmuştur.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hellenistik devirde yapılar kompleks haline dönüşmeye başlamıştır.
- Bu dönemde saray mimarisi geleneği Doğu'nun eski uygarlıklarından alınmıştır. Antiocheia, Bergama, İskenderiye ve Pella sarayları bu devirden önemli örneklerdir.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hellenistik dönemde Hippodamos kent planı (Dik açıyla kesişen sokak ve caddelerden oluşan kent sistemidir) uygulaması yaygınlaşmıştır.
- Anadolu'da bu plan Priene, Miletos, Antiocheia, Magnesia, Herakleia Latmos ve Knidos'ta görülür. Bergama kent planı ve Akropolü ise Klasik Atina'yı model almıştır.
- Bu dönem yapılarında üst kısmın ağırlığını hafifletmek için alınlıkta kapı ve pencere açıklıkları yapılmıştır.

HELLENİSTİK MİMARİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hellenistik yapılarda aks ve simetri sistemi geliştirilmiştir. Bu dönemde oranlar önem kazanmıştır. Eustylos Hemogenes tarafından Teos Dionysos Tapınağında kullanılmıştır. Oranlar sütun alt çapına göre hesaplanmıştır.
- Dor sütunlarında Enthasis incelmıştır. Yivler tam yapılmamıştır.
- Hellenistik dönemin en önemli mimarı ise: Hermogenes'tir.

Korint düzeni M.Ö.4.yy itibarıyla özellikle Anadolu'da yaygınlaşır.

Hellenistik dönem mimarisi dinsel etkilerden arındırılmış ve bu nedenle tapınaklar eski önemini kaybederek sosyal yapılara daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

Özellikle M.Ö.2.yy başlarından itibaren dinsel yapıların önemini yitirdiği görülür.

Gymnasionların sayıca artması, stadionların ve tiyatroların çoğalması ve İskenderiye'de bilginlerin oluşturduğu bir bilimsel merkezin oluşması, din alanında bir zayıflamanın ortaya çıkmış olduğunu gösterir.

Artık büyük tapınaklar yerine büyük gymnasionlar, büyük açık hava tiyatroları, odeonlar ve stadionlar, agoralar, stoalar yer almaktadır.

- Böylece devlet idaresi de dinsel kaygı ve ilkelerden uzaklaşarak akılcı ve gerçekçi bir tutum içine girmiş olur.
- M.Ö.2.yy'da tapınaklar boyutları açısından gözle görünür biçimde küçük oranlara indirilmişlerdir.
- Dinsel yapılar artık kentin en önemli yapıları olma özelliğini kaybetmiştir. Stoalara, pazar yerlerine, gymnasionlara, tiyatrolara, belediye meclisi binalarına ve halka açık öteki yapılara daha çok önem veriliyordu.
- Tapınakların girişine de oldukça önem verilmiştir.